

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 12 kn.
félévre 6 „
negyedévre . . . 3 „
Egy szám ára: 24 flr.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutcza 6. sz. a.

Felelős szerkesztő s kiadó:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos, petit sorként
egyszer közölve 14 flr.
többször közölve 10 flr.
Bélyegdíj: külön 60 flr.

Tartalom: Az e. e. e. nyugdíj-intézet kérdéséhez. (Stettner Gyula.) — A lelkészválasztás kérdés. (Bierbrunner Gusztáv. — A protestantismus és a korlátlan vallásszabadság. (Paulik János.) — Belföld. — Külföld. — Vegyesek. — Pályázat.

Az e. e. e. nyugdíj-intézet kérdéséhez.

„És lőn nagy csendesség.“ Márk. 4, 39.

Az evang. egyház egyetemes nyugdíj-intézetének kérdése — mintha teljesen le volna véve a napi-rendről — úgy elnémult, vagy ha el nem is némult, de oly kiáltó szóvá lett a pusztaságban, melyre semmi viszhang már nem felel. Ezelőtt két hónappal e kérdés igenis foglalkoztatta a lelkeket. Azt várták mindazok, a kiket érdekel, hogy az egyetemes gyűlés idejében e kérdés is megoldást nyerend; attól féltek sokan, hogy e megoldás talán olyan is lehetne, mely aránytalanul súlyos terheket ró majd azokra, a kik a nyugdíj-intézettől csak áldást vártak. Sokan már szinte hűledezni kezdtek a tervezett nyugdíj-intézet gondolatától. Nehéz lenne megmondani, mi volt nagyobb: a remény-e, hogy a nyugdíj-intézet valahára meg fog alakulni, vagy pedig a félelem, hogy az csakugyan az ajánlott alapon megalakulhatna. Kétség az iránt ugyan nem lehet, hogy ha a nyugdíj-intézet a legbiztosabb alapon és a legkedvezőbb feltételek mellett meg fogna alakulni, ellenesei még akkor is lennének. De normális viszonyok közt mégis csak az érdekeltek nagy zömének örömmel és lelkesedéssel kellene üdvözölnie és siettetnie a nyugdíj-intézet eszméjének megtestesülését. Ebből pedig vajmi kevés volt eddig tapasztalható.

Az egyetemes gyűlés elmúlt. A kik reméltek, hiába reméltek; a kik féltek, ok nélkül féltek; és azóta „lőn“ nagy csendesség; mindnyájan hallgatnak. Pedig nagy ideje, hogy e fontos kérdés megoldásához közelebb jussunk.

Főtiszt. Zelenka Pál püspök úr ő méltóságának bámulatos szorgalommal egybeállított előmunkálatai bőséges tájékoztatást nyújtanak az iránt nem csak, hogy mily alapon lehet az egyetemes nyugdíj-intézet megalakítani. Hagyjuk el azt, a mi komoly aggodalmat, nehézséget okoz; hagyjuk meg azt, a mit alkalmasnak és alkalmazhatónak ismerünk; de a kettő iránt

igyekezzünk mindenekelőtt önmagunkkal tisztába jönni. Legyen szabad az érdekeltek előtt ismeretes előmunkálatok alapján véleményemet nyilvánítani.

A theologiai tanárok nyugdíjügyét külön választandónak vélném az egyetemes nyugdíj-intézettől. Ha az állam határozottan kijelenti, hogy a mely hivatalnok állami nyugdíjra számot tart, az más nyugdíj-intézetnek tagja nem lehet, úgy hogy felekezeti tanáraink az állami nyugdíj-intézetbe való belépésökkel minden egyéb netaláni nyugdíj-igényeikről lemondani tartoznak, szükségesnek tartom, hogy ez az elv az egyetemes nyugdíj-intézet megalakításánál is mérvadó legyen. A soproni theol. tanárok részére máris biztosítva lévén a teljes fizetéssel való nyugdíjaztatás, ők az egyetemes nyugdíj-intézetbe be sem léphetnének. A pozsonyi akadémia és az eperjesi theol. intézet tanárai csak annyiban lehetnének ezen egyet. nyugdíj-intézet tagjai, a mennyiben az innen várható nyugdíj eddig szerzett nyugdíj-igényeikkel együtt teljes fizetésüket meg nem haladja. A mennyiben pedig eddigi nyugdíj-igényük az egyetemes nyugdíj-intézettől várhatóval együtt nem volna teljes fizetésükkel egyenlő, a még hiányzó nyugdíj-részlet külön szabályzat által volna részökre biztosítandó. Az elv azonban, hogy teljes fizetésénél nagyobb nyugdíjt senki sem élvezhet, szorosan fenn volna tartandó.

Az egyetemes nyugdíj-intézetnek e szerint hivatalból csakis a rendes lelkészek lennének tagjai; theol. tanárok, vallás-tanítók, énekvezérek csak akkor, ha más nyugdíj-intézetnek nem tagjai vagy pedig, ha a más oldalról várható nyugdíj a theol. tanároknál teljes fizetésüknél kisebb, vallás-tanítóknál és énekvezéreknél pedig kisebb az egyetemes nyugdíj-intézetnél biztosítható összegnél.

Nem tartom szerencsés gondolatnak a lelkészek nyugdíját rendes jövedelmük felében állapítani meg. Mily megbizhatlan alap ez, a felől hamar meggyőződhetünk, ha egybevetjük a Zelenka püspök úr „Igénytelen javaslatában“ foglalt kimutatásokat

az „egyet. nyugdíj-intézet szervezése tárgyában“ kiadott javaslat adataival. Több mint harmadfél-száz lelkesi állomást jegyeztem ki a javaslatból, melyek mindegyikénél több mint száz forint a jövedelmi különbség. Ime a feltünőbbek közül csak néhány példa. (A számok forintokat jelentenek; az első szám az „Igénytelen javaslat“-ból van véve, a másik az „egyet. nyugdíj-intézet szervezése tárgyában“ közzétett javaslatból.)

Brezova 1442—1000; Miava 1873—850; Grinád 385—800; Gurab-Csataj 2518—1500; Blatnicza 481—800; Háj 938—500; Neczpál 681—1100; Locsmánd 781—1200; Alhó 1135—1600; Hidegkút 1441—1080; Kürtvélyes 2129—1492; Pinkafő 1630—1200; Szalonak 812—1200; Nemes-Dömölk 1707—1445; Kem.-Hőgyész 1236—950; Pápa 1615—1415; Nagy-Baráti 567—1000; Porrog-Sz.-Király 630—2000; Szeghegy 3950—2500; Uj-Verbász 1033—1900; Ujvidék 1055—1600; Tót-Aradác 2305—1400; Temesvár 1800—1250; Arad 1505—900; Budapest (Vár-) 1544—800; Bakabánya 1080—800; Beluja 616—1616; Balassa-Gyarmat 2016—1450; Kálnó-Garáb 539—1200; Szügy 680—1000; Aszód 2355—1650; Pilis 1947—1600; Rákospalota 1200—800; Késmárk 1473—556; Igló 1310—800; Szirk 541—1000; Tiszolcz 1440—624; Komlós 276—400; Miskolcz 3415—1800; Hosszúfal 1460—1000 stb. Mind a két kimutatás kétségtelenül jó-hiszemű bevallások alapján jóhiszeműleg készült. Mennyi előmunkálat kívánatnék e nagy különbözetek mellett a nyugdíj kiszámításánál alapul veendő jövedelem megállapítására! Továbbá mily komplikált munka volna a nyugdíj-összegnek megfelelő befizetési hányszort minden egyes tag részére külön kiszámítani! Erre külön nyugdíj-intézeti irodát kellene szervezni, mely alighanem felemésztené a nyugdíj-intézet jövedelmének jelentékeny részét.

Épen ezért inkább azt hoznám javaslatba: állapíttassék meg a nyugdíj-összeg minden tagra különbség nélkül 400 frtban. Ez összegbe a tagoknak más nyugdíj-intézetnél már biztosított nyugdíj-igényeik beszámíttassanak (vagy legalább beszámíthatók legyenek). E mellett azonban abban is megnyugodnám, ha esetleg három nyugdíjas osztály lenne (400—500—600 frtos, de magasabb nem!), a tagoknak az osztály választása szabadságukra hagyatván.

Az emberbaráti és keresztyéni szeretet szempontjából kívánatos lehet az eddigi hivatalos szolgálatnak megfelelő teljes nyugdíj biztosítása azok részére is, a kik már lelkeszi hivatalos pályájuk java részét megfutották. E kívánalom hozta be a szervezeti javaslatba a korpótlékokat. A korpótlékban azonban kétélű fegyvert látok, mely kétfelé sebez, de egyfelé se gyógyít. Merném kockáztatni azt az állítást, hogy a korpótlék számítása mellett a nyugdíj-intézet létre nem is jöhet. Szépen csoportosulnak a számok a papíron; de a számokat nem szabad készpénznek vennünk. A világon alig lesz az a hatalom, a mely a szépen kiszámított korpótlékoknak akár

csak felét is behajtani képes volna. A ki képes a korpótlékokat megfizetni, arról feltehető, hogy van némi vagyona, a miből szükség esetén nyugdíj nélkül is valahogyan megélhetne. A ki nem képes azt megfizetni, annak terhet azzal, hogy a tőke fizetetlen maradhat, de a kamat folyjon be rendesen, csak még inkább súlyosbítjuk. Kund S. esperes érdekes cikkei után, melyek e lapok 37. és 38. számaiban olvashatók voltak, feleslegesnek tartanám e pontnál tovább időzni.

De feltéve azt, hogy a nyugdíj-intézet az egész korpótlékos számítással együtt megalakul; feltéve továbbá, hogy a korpótlék mind az utolsó krajczárig be is foly: attól félnék, hogy daczára a matematikai számítás alaposságának, daczára a nagy díjtételeknek, mégis nem sokára be fogna állani a nyugdíj-intézet válsága. Ha ugyanis éltesebb lelkeszeink tömegesen belépnek a nyugdíj-intézetbe, úgy nem sokára el kellene készülnie lennünk arra is, hogy — ha nem is tömegesen, de csoportosan nyugdíjba fognak lépni. Akkor pedig az általuk (és mások által is) befizetett bármily nagy összegek még sem fognának oly tőkét képviselni, a mely a részükre fizetendő teljes nyugdíjnak mint kamatnak megfelelő. Ha a korpótlék nagy, sőt elviselhetetlen teher a tagok többségére, úgy még sokkal nagyobb és végzetes teher fogna belőle származni magára a nyugdíj-intézetre nézve.

Maradjon el azért a korpótlék egészen. Lépjenek be a tagok mind egyforma jogokkal, egyforma kötelezettségekkel. A nyugdíj-jogosultság szempontjából senkinél se számíttassanak a hivataloskodás, mindenkinél csak a tagság évei.

Az országos tanítói nyugdíj-intézet megalakulásakor az éltesebb tanítókat nemcsak hogy nem kötelezték a belépésre, de sőt többeket koruk előhaladottsága miatt be sem fogadtak. Nem ártana talán az egyetemes nyugdíj-intézetnél is bizonyos kort állapítani meg, melyen túl a beléphetés megszűnnék. Ezen koron alul is lehetne talán bizonyos számú éveket meghatározni, melyekben a belépés csak korpótlék, de a fentebbitől merőben különböző korpótlék fizetése mellett engedtetnék meg. Ezen korpótlék ugyanis nem a multa visszahatóan a beszámítható évek számát szaporítaná, hanem csak a nyugdíjbaléphetés közelségéből az intézetre hármló nagyobb kockázatot némileg ellensúlyozná. Általában tekintetbe volna veendő, hogy az éltesebb tagoknak belépése semmi körülmények közt sem lenne előnyös magára a nyugdíj-intézetre. Ezt tehát bizonyos határokig korlátozni kellene.

Ha a jelzett szempontok érvényre jutnak, úgy nem kételkedném abban, hogy az egyet. nyugdíj-intézet rövid idő alatt létre ne jöhetne, de abban sem, hogy azt lelkeszeink örömmel ne üdvöznélék. Az alapszabálytervezet egyes pontjait részletesen taglalni e helyen feleslegesnek tartanám. Könnyű lesz a megegyezés a részletekben, ha az általános szempontok iránt meglesz az egyértelmű megállapodás.

Talán felesleges azt külön is megemlítenem,

hogy az általános elvek kimondását igenis, de az alapszabályok részletes kidolgozását nem tartom a zsinat dolganak.

Egyébiránt csak azt óhajtom, hogy ne cselekedtem legyen egészen hiábavaló dolgot, a midőn e felszólalásommal a „nagy csendességet“ zavartam.

Stettner Gyula.

A lelkészválasztási kérdés.

Úgy látszik, hogy a zsinati törvények életbe-
léptetése körüli fáradozások között legfontosabbnak tartják a lelkészválasztási kérdésnek helyes megoldását. Legalább erre mutatnak azon gyakori cikkek, melyek e kérdésre vonatkozólag e becses lapokban megjelennek. Ezen cikkek majdnem kivétel nélkül a szabadválasztás megszorítása mellett szólnak fel. Azt célozzák, hogy ne az egyházközségnek összes, teherviselésükönél fogva szavazattal joggal bíró tagjai válaszzák a lelkészt, hanem ez a jog ruháztassék az egyháztanácsra, legfeljebb az egyházközségnek a zsinati törvények 48. §-ában megengedett egyházközségi képviselőtestületre. Továbbá, hogy a jelölés a rangfokozat és szerzett érdem szerint történjék. Mindez azon oknál fogva céloztatik, hogy azon sürűn panasztott visszaéléseknek, melyekkel a lelkészválasztás egy idő vagy talán már régóta némely helyen jár, eleje véteessék. Ezen visszaélések legujabban kivétel nélkül a teherviselő, protestáns szabadválasztási jogával élni akaró népre háríttatnak, holott volt idő, és pedig nem igen régen, a mikor a lelkészválasztásoknál előforduló visszaélések a jelölő és választást vezető főespereseknek rovattak fel bűnül.

Tagadni nem lehet, hogy ily visszaélések előfordultak s hogy a lelkészválasztási eljárást mindenkinek megelégedésére rendezni a legnehezebb dolgok közé tartozik s hogy ezen eljárásnak olyképeni rendezése, mely szerint azzal mindenki és mindenkor megelégedve legyen, talán merő lehetetlenség is.

Azonban a fenálló és legyőzhetleneknek látszó nehézségek által nem szabad magunkat a kérdésnek helyesebb megoldása utáni törekvéstől elriasztatni.

Egykor nálunk a bányakerületben elegendők és kielégítőek voltak a lelkészválasztásnál azon intézkedések, melyek az 1871. évben revideált Utasításaink 12. rész, 4. szakasz, 4. pont e) és f) alpontokban foglaltatnak. Ezen intézkedésekben a főesperesi jelölésről szó sincsen, hanem az teljesen az egyházra volt bízva s a választás, hacsak egy egyén neve hangoztatott, közfelkiáltással, ha több egyén neveztetett, szavazás útján történt. Szerintem ez volt a valódi protestáns szabadválasztás, melynek más korláta nem volt mint az, hogy egy kánonjogilag kifogásolható egyén megválasztható nem volt.

A tapasztalat azonban azt mutatta, hogy az egyházközségek, melyekben megüresedett lelkészi állás betöltendő volt, majdnem kivétel nélkül fiatal egyéneket választottak, minek egészen természetes oka van, mert a fiatal ember friss erőt és hosszú

életnek reményét hozza magával. De ez által az érdemeket szerzett egyének kötve maradtak azon, igen gyakran sanyarú helyhez, melybe fiatal korunkban a szabadválasztás és az önállóság utáni törekvés által jutottak. Ezen okból keletkezett aztán nálunk, bányakerületben, az 1879. évi papválasztási szabályzat, mely a jelölést és a választás vezetését már nagyobb befolyással a főesperes kezébe teszi le azon a célból, hogy az érdemesebb lelkészeket iparkodjék jobb, jövedelmezőbb egyházközségekbe juttatni. Az ezen időtől felmerült választási panaszok aztán rendszeren a főesperesek ellen voltak irányozva, melyek számos esetét a kerületi ülésekből fel tudnám említeni.

Ha jelenleg a visszaélések nem a főespereseknek, hanem a választó népnek rovatnak fel bűnül, akkor azon következtetésre jutok, hogy mi sem a főesperesek jelölési eljárásával, sem az egész egyházközség által történt lelkészválasztással teljesen megelégedve nem voltunk. Ennek következtében a minden oldalról jövő indítványok és javaslatok oda irányulnak, hogy oly választási eljárás állapíttassék meg, mely a katonatisztek előléptetéséhez hasonló fokozatos és érdem szerinti előmenetelt biztosítson a lelkészi karnak.

A baj csak az, hogy autonóm institutiók mellett ilyesminek szigorú keresztülvitele lehetetlen, mert az csak kinevezési rendszer mellett közelíthető meg, melyről szintén tudjuk, hogy nem mindig az érdem és tehetség, hanem a szolgálati évek száma szerint kénytelen eljárni. Ily eljárástól pedig nemcsak óvakodnunk, hanem irtóznunk kell, mert halomra döntené egész önkormányzatunk lényegét és protestáns elvünk lételét. Hierarchikus egyházzá válnánk.

Egyébként arról vitatkozni, hogy ki válaszsza a lelkészt, teljesen felesleges. A zsinati törvények 44. §-a a) pontjában és 48. §-a világosan mondja, hogy a lelkészt az egyházközségi közgyűlés választja s ezt a törvényes intézkedést szabályzatilag megváltoztani nem lehet és nem szabad.

A mi tehát még rendezendő és szabályzatilag helyesen megoldandó, az a jelölés. Nem tudom, hogy az ebben az ügyben kiküldött kerületi bizottságok mily álláspontot fognak elfoglalni s ténykedésükbe beleszólani nem is lehet, de szerény nézetem szerint itt mást határozni nem lehet, mint azt, hogy a főesperesnek joga és kötelessége legyen, egyházmegyéjéből rangfokozat és érdem szerint egy egyént jelölni, az egyháznak pedig szabadságában álljon kettőt jelölni első sorban az illető egyházmegyéből, azután bárhonnán Magyarországból azon megszorítással, hogy oly egyént, ki legalább két évig nem káplánoskodott, nem jelölhet. Természetesen, ha az egyházközség kívánsága egy az előírott kellékekkel bíró személyben összpontosul, minden jelölés elesik.

Ily megállapodás már azért is kívánatos volna, mert a nagyobb városi eklézsiák ezentúl sem mondanak le azon autonóm szabadságukról, mely szerint

azon személyt választhatnák meg, a mely nekik legjobban tetszik.

De hogy ez így keresztülvihető legyen, gondolkodni kell arról, hogy végzett theologusaink káplán-ságba juthassanak és ne kényszerítessenek mindenféle eszközhöz nyulni, hogy önállóságra vergődjenek.

Magából értetik, hogy az úgynevezett visszaválasztások ez által sem szűnnek meg teljesen, a minthogy azok sehol sem szűnnek meg teljesen e gyarló földi életben, bár mily rendszer is hozassék be, de meg volna mentve úgy a vezérlő hatóság befolyása, mint a szabadválasztás protesztáns elve.

Különben ki kell emelnem, hogy a lelkészválasztásoknál előforduló visszaélések nem annyira a választó népnek, mint inkább a pályázóknak és azoknak róhatók fel, kik a jelöléssel és a választás vezetésével meg vannak bízva. Lehetne ezekről érdekes krónikát írni; azonban nem vagyok barátja a rekriminációknak és elvégre mindenütt megvan az egyházmegyei közgyűlés, melynek joga és kötelessége úgy a pályázók mint a jelöltek és a lelkészválasztással megbízottak eljárása felett őrködni, azt vagy helyeselni vagy helyteleníteni, megtorolni és megsemmisíteni.

Egy kis egyházmegyei corps d'esprit, egy kis lutheránus jellemesség, igazság és törvényszeretet és sok baj meg fog szűnni, melyet semmiféle új rendszer el nem enyészthetne.

Azon óhaj, hogy a lelkészfizetés kiegyenlítessék, szerény nézetem szerint olyan, mintha azt kívánánk, hogy a budapesti lelkész ugyanoly nagy fizetésben részesüljön, mint az újpesti vagy akármelyik kis falusi egyházközség lelkésze. Ez ne is legyen keresztülvihető soha, mert akkor legfeljebb a stolák ösztönözhetnék a lelkészeket s attól lehetne tartani, hogy a szellemi, egyházbuzgóssági pangás még nagyobbá és elterjedettebbé válnék.

Bármí történéjk, egy körülmény nem fog változni soha, az, hogy néptünk minden katolikus színű, hierarchikus törekvés ellen védekezni fog egész erejével és egész elszántságával és míg ez úgy van, addig jól van, még akkor is, ha a lelkészválasztási kérdés megoldás alá kerül. *Bierbrunner Gusztáv.*

A protestantismus és a korlátlan vallásszabadság.

A vajudás korszakát éljük; a társadalom békéjét s jólétét öregbíteni ígérő törvényjavaslatok egész özöne tétetik le az országgyűlés asztalára. A házassági jog reformjáról s a vallásszabadságról szóló törvényjavaslatok azok különösen, a melyek az egyén javát s a társadalom békéjét helyreállítani s emelni ígérnek. Az elsőnek elvitázhatatlan czélszerűségét egyházunk már elismerte s ama szép gondolattal, hogy „a baza érdekeinek saját érdekeit is kész alárendelni” — elvben elfogadta. Erre nincs mondani valónk.

Nem hagyhatjuk szó nélkül azonban a prot. egyházat is oly nagyon érintő, most napi renden forgó másik törvényjavaslatot. Jóhiszeműségében ugyan egy perczig sem kétkedünk, de megrémít az általa előidézhető jövő képe és az egyén és a társadalom jólétét emelni ígért hatást illetőleg kételyt, egyházunk jövőjét illetőleg pedig nagy aggodalmat ébreszt szívünkben. A törvényjavaslatnak ama pontja (22. §.), a mely bárkinek tetszés szerint megengedi a most elismert hazai vallásfelekezeteken illetve bármely felekezeten kívüli állani, nem kevesebbet rejt magában, mint az ezen felekezetek iránti bizalmatlanságot, jótékony szép multjuk hálátlan feledését; s következményeiben az egyháziatlanságnak s vele a vallástalanságnak tár kaput. S ha szabad a történelem tanításából következtetni, ezzel egyúttal az erkölcsiség s a társadalmi béke s jólét ölé mérgét is hordja magában.

Igaz ugyan, hogy az ilyen felfogás ellen a nagy liberálisok s a szabadkőművesség és zsidóság szellemétől áthatott lapok tiltakoznak. De ha jól vesszük szemügyre a dolgok mai állását, a népet s mai kor szellemi irányát, ezen aggodalmunkat ismételtlen hangsúlyoznunk kell. Mert — kérdem — mi lesz e törvényjavaslatnak, ha életbe lép, következménye? Nem más, minthogy sokan talán felvilágosodottság affektálásából vagy más kicsinyes okokból — a minő esetleg a pap iránti ellenszenv, vagy az anyagi tehertől való szabadulás stb. — ott hagyják az egyházat. A prot. lelkészi kar tudja, hogy mi a nép a maga eredeti nyers állapotában s mi volna vallási gondozás nélkül. Az egyház jóformán egyedüli nevelője; a vallás vad szenvedélyeinek zabolázója. S vajjon mivé lesz, ha ez attól bármí okból is emancipálhatja magát? Gyönyörű gyülevész nép. Hol nyeri vallás-erkölcsi nevelését? Hova fog menni az olyan akkor, midőn más embertársai a templomba mennek? Félő, hogy nem hasznos könyvekből fogja kárpótolni egyházi elvesztett tanítását. Eddig a lelkész figyelemmel kísérhette hívei életét s joggal avatkozhatott be azok lelki életébe s mi lesz akkor, ha valakinek törvényes joga lesz azt visszautasítani?

Én azt hiszem, hogy a mennyiben a mai kor emberei úgyis nagy hajlandóságot mutatnak az egyháziatlanság s elvilágiasodás iránt — de melyet eddig ellensúlyozott a papság buzgalma — ezzel még inkább fog ez növekedni. S ha elismerjük is, hogy e törvényjavaslat nem is akarja szándékosan terjeszteni azt, mégis, mivel lehetőségének törvényes jelleget ad, részünkről — a kik szintén szeretjük hazánkat s az emberiséget úgy, mint azok, a kik azt folyton szájukon hordják — nem helyeselheto.

Ez veszélyezteteti egyházunk jövőjét s akadályokat gördít humánus törekvései elé, akár a művelt, akár a köznépből lesznek követői. Mert habár elismerjük azt, hogy a tudományosan művelt ember képes magának megalkotni az őt kielégítő életnézetét s képes felfogni s teljesíteni az erkölcsi ideálokat, ha az egyház nem is áll szavával folyton háta mögött,

de kétségbe vonjuk azt, hogy ezért egyházat fitymálhatná; mert bizony-bizony aligha tudná megvonni a határvonalat abban, hogy emelkedettség s erkölcsi nézet tekintetében mit köszönhet saját tudományos műveltségének s mit az egyháztól nyert vallásos nevelés gyermekkori benyomásainak. De meg ily esetek hátrányosak lennének egyházunkra egyrészt azért, mivel szellemi erőben vesztené, másrészt pedig, mivel a nép — a mely az előkelő köröket különösen hibáiban szereti utánózni — utánzásra nyer hajlandóságot. S ennek kárai vallás-erkölcsi tekintetben kiszámíthatlanok!

S ki tudja előre megjelölni az ilyen eshetőségek véghatárait?!

Mert lehet — a mint felhozni szokták — hogy az ilyen felekezeten kívül állók más eszmék körül csoportosulnak, új társaságokba gyűlnek össze. De melyek lesznek azok? Talán magasztosabbak a keresztyénség évszázadok óta kipróbált egyházánál?! Talán a keresztyénség kis szektái, vagy a szabadkőművesség, vagy a modern realizmus, materialismus vallásrendszerei, vagy a Lafitte által portált positivismus vagy a Párizsban divatba jönni kezdő buddhismus? Azt hiszem, lefelé menni nem akarunk. Eltekintve attól, hogy ezek legtöbbje a társadalmi békére s az erkölcsiségre veszélyes szellemet lehel, távolról sem közelítik meg a keresztyénség eszméinek fenségét; s újabb s újabb szakadásokat, jogi bonyodalmakat idéznek elő s az emberiséget elválasztó falakat szaporítják. S gyöngítik az egyház erejét, a mely külsőleg tagjai számától s anyagi támogatásától is függ, a mely erőt pedig — mindenki tudja — mindig jóra: jótékony intézetre, iskolák stb. emelésére fordította, míg apostolai rongyokban jártak!

De nemcsak ez, de felhozható ellene a belső érvek egész özöne. A modern világuézetek közül egy sem képes teljesen átmelegíteni az emberi kebelt s csak korcs erkölcsöket szülnek, mert erkölcsi ideáljuk alig emelkedik magasabbra a „leben und leben lassen“ elvénel. A mai korban, a hol az emberiség — vesztére — úgyis eléggé van saturálva velük, ezt korlátozni s nem előmozdítani kellene. S ker. egyházunkat, a melynek talaján nőtt fel azzá hazánk a mi ma, — mint a vallásosság, ezen minden jó és nemes alapjainak ápolóját emelni, ápolni kellene. Pedig ujabban hányszor igyekeznek rajta csorbát títani! Ha ujabban panasz merült fel az ultramontanizmus túlkapásai ellen, erre nem az ultraliberalismus volna a felelet, a mely a vallástalanságnak nyit tág kaput.

Tudjuk, ismerjük mi az ujkor bölcsészeinek ama nézeteit, a melyek szerint az erkölcsiség szempontjából vallásra többé állítólag nem volna szükség. Maga az elég nagy tekintélynek örvendő Mill St. J. is például azt hiszi, hogy az erkölcsi igazságok elég benső meggyőző erővel bírnak magukban véve is s az embereket elég jól irányítják; ő is elismeri, hogy a keresztyénség ezeket ideális magaslatra emelte s fejlesztette, de ma már szerinte a vallásra, illetve

ennek ápolójára: az egyházra nincs szükség többé.*) Ez csalódás. Ismerjük mi a népet, tudjuk, hogy milyen, ha vallás-erkölcsi tekintetben el van hanyagolva. Tudjuk, hogy az erkölcsi eszmék folytonos vallási ápolásra szorulnak, különösen a köznépnél, a hol a szellemi belátás kisebb s nagyobbak az életnek, az idealismust megingató terhei. S ezt hiven tette eddigelé az egyház, mert a szomorú példák eléggé megtanították arra, hogy az erkölcsiség vallási alap nélkül fa, melynek gyökereit elvágták, s a vallás nélküli morál: non sens.

Nagy államférfiak ismerték el azt, hogy tartós állami élet is csak vallás-erkölcsi alapon lehetséges. Nem tudom Washingtonnak idézzem-e erre vonatkozó szavait, a ki búcsúbeszédében azt mondja, hogy: „Vallás és erkölcs nélkülözhetlen tényezői a közjólétnek“, vagy Laboulaye Edeéit, a ki szerint: „A vallás legelső politikai tényező, az államok egyedüli alapja.“ (1858.) Azt ismeri el Mirabeau is mondván: „Isten ép oly sztkészes a népnek, mint a szabadság.“ S Guizot „a ker. egyházzal és társadalomról“ értekezvén azt mondja, hogy a vallásos gondolkozásmód ellentétben áll a forradalmi szellemmel, mely a társadalom jövőjét fenyegeti, mert ez magában foglalja a jog elismerését, a míg a forradalmi szellem megveti azt.

A vallásos gondolkozásmód hasznáról különben eléggé meggyőző a történelem. Nagy történetkritikusok ismerték el azt, hogy Görögországban és Rómában a vallásnak eleste maga után vonta az erkölcsiségnek s a polgári társadalom elposványodását s a politikai nagyság bukását. A német nemzet nagyságának titka népének mély kedélyében s vallási érzékében rejlik, melyet jól szervezett egyháza ápol. S Anglia nagyságának titkát is tanulságosan magyarázza Viktoria királynő ama felelete, melyet az ezt illetőleg kérdezősködő négerfejedelmek adott: „Isten ígéje Anglia nagyságának titka.“ (Ziethe.) Belgium s a frivol Franciaország belviszályokkal küzd folytonosan s dinamitfüsttől szagos. S az természetes. Mert „semféle politikai alchymiával nem nyerünk arany erkölcsöket ólom érzelmekből“ — mondhatjuk Spencer Herberttel.

Európa összes kulturáját a keresztyénségnek köszöni. Ezt még oly nagy politikus is elismerte mint Deák F., midőn egy képviselőházi beszédében azt mondja: „A civilizációt a keresztyénség terjesztette. A mely népek a keresztyénséghez nem csatlakoztak vagy elenyésztek, vagy ha feumaradtak, a kulturában igen hátra maradtak.“

S kérdem ezek után, minek megingatni hit-alapjait annak az egyháznak, a mely oly magasztos hivatást töltött be a multban Európában s hazánkban egyaránt? Ha a törvényhozás a nép javát s hazánk jólétét akarja emelni: a meglévő egyházakat, — mint a vallásosság kipróbált ápolóit — nem gyöngíteni, de erősíteni kellene. A vallásosságot belevinni a jelenkor kulturmozgalmaiba, hogy azok

*) Ueber Religion. Ném. Lehmann. II. ért. 82–84. l.

áldó hatalmává tegyék — ez volna a nemes s czélszerű eljárás! Mert ez a jog szentségének s az erkölcsi örök igazságoknak óre, az emberek egymásiránti jóakarátának ápolója s vigasztalója a szerencsétleneknek. Az ujkori társadalom ugyan két szép és méltányos elven: az egyenlőség és szabadság elvein nyugszik, de e két elv is vallásos alap nélkül semmis, mert a jogi egyenlőség esetleges édességét megkeserítik a vagyoni egyenlőtlenség keserűségei, ha nem enyhítik a vallásos eszmék — s a szabadság túlhajtva vést hozhat fejére. A lelkiismereti szabadságnak is vannak határai, melyeket az egyén s a társadalom java szab meg. S midőn a liberalismus s lelkiismereti szabadság hangzatos jelzavai alatt szabad kezét adunk a nyugtalan elemeknek s a társadalmat az elposványosodásnak tesszük ki — több rosszat teszünk mint jót. Különösen akkor, midőn — mint korunkban — a materialisticus s atheisticus tanok a socialdemokratismus s anarchismus örvényébe kerget oly számosakat, az egyház őrködése daczára is.

Azt hiszem, hogy a mai viszonyok közt a liberalismusnak s a haza érdekének elég lenne téve, ha az intézők a jelenlegi felekezetek törvényes jogait tiszteletben tartva a netaláni fanatikusok túlkapásai ellen erős kézzel megvédelmezik. S ha valahol valakit egyháza dogmái — mert tán elavultak — ki nem elégíthetik, még mindig akad számára hely a positiv vallásfelekezetek valamelyikében. Hisz a protestantismus nem avult s nem avulhat el, midőn belső elvévé a haladást tevé. A protestantismus mindig szabadelvű volt. De azt hiszem, mulasztást követne el önmaga s a társadalom ellen, ha a vallástalanságnak — látom szomorú következményeit — létjogosultságát elismerné s ha fel nem emelné szavát minden oly tendenciák ellen, melyek a társadalom érákfenéjét terjeszteni képesek.

Bámulatos az a leleményesség, a melylyel úgy a ker. egyház, mint általában a vallás oszlopaít aláásni törekszenek. Rajtunk a sor, hogy azt ne engedjük. Minden pap szívében hordja kötelességének tudatát, arról szólni nem szükséges. Csak Ti hozzatok — fiatal kollegák, a jövő harczosaihoz — szólok. Résen legyünk! Az előtűnetekből következő ádáz harcra készül ellenünk a világ. Őseink buzgalomával reméljük, hogy a mint a multban, úgy a jövőben is győzelmesen kerülünk ki belőle. — Ellensúlyozzuk az ellenséges áramlatok hatásait. S ha a fenti törvényjavaslat mégis jogerőre emelkednék, ne engedjük, hogy bárki is szeszélyből vagy belátás hiányából igénybe vegye kedvezményeit s félrevezettetve megfosztassék a „vallásosság áldásaitól!“

Videant consules!... ne sero medicina paretur!

Budapest, 1893. november 18-án.

Paulik János,
ev. felsz. lelkész-hittanár.

BELFÖLD.

Horvát-szlavon evang. egyházi mozgalom — Ujvidéken.

A horvát-szlavon egyházi ügy tehát csakugyan szőnyegre került; — nem az én nyilatkozatom folytán, — szőnyegre hozták azt azok, a kik ez ügyben Zágrábban gyüleseztek és határozatilag kimondták, hogy a magyarhoni á. h. ev. egyházból kiválnak s önálló „tartományi“ superintendenciát alakítanak. Ehhez az ügyszöz nekünk, a kik itt Szlavoniában lakunk, hozzá szólni kötelesség. De midőn ezt tesszük kell, hogy sine ira et studio beszéljünk. Mert a ki ily komoly ügyben a helyett, hogy saját nézetét vagy meggyőződését okokkal támogatná, az igazságnak meg nem felelő híreket terjeszt, — azok ellenében, kik szeparatistikus törekvéseinek utjában állanak, mivel emberhez nem illő módon lép fel, — őket sértegeti: az szenvedélyes fellépésével sem magának, sem a közügynek nem használ. Erélylyel igen, de szenvedélylyel ily bár nagyon is sajnos, de nem kevésbé komoly ügyben argumentálni nem szabad. Roszul is állhatnak annak az embernek az akciói, a ki a helyett, hogy nyugodtan megczáfolná ellenfele állításait azt szenvedélyes módon sértegeti. Ilyetén egyén ellenében nincsen más teendőnk, minthogy indignációval elforduljunk tőle. Ezt teszem én is dr. Belohorszky irányában, a ki hogy atyját nt. főesperesünket megvédjé, okok helyett sértő szavakkal lép a küzdőterre, így szilárd alapon nyugvó állításaimat „ráfogás“-nak, — evang. egyházam érdekében tett nyilatkozatomat „tendencziósus“-nak bélyegzi, — rám fogja, hogy kétes szerepet játszom, azután meg is dicsér, hogy magyarsággal tüntetek... „Magyarsággal tüntetek.“ Hát ez bizony részben igaz is. Mert én magamat soha és semmi körülmények közt meg nem tagadom. Hű fia vagyok hazámnak. Tisztelem törvényeit. Hiven teljesítem azon kötelességeket, melyeket Horvát-Szlavonországek kizárólagos jogai rónak rám. De ép azért azon kötelelkből, a melyben egyházam keletkezése óta létezik, soha ki nem lépek, egyházam a magyarhoni egyházból, ha a végzet úgy akarja, soha ki nem válik.

„Kétes szerep.“ Büszke vagyok, hogy oly nagy ürtátong köztem és azok közt, a kik az egyházmegyei közgyűlésen beismerik s nyilván hirdetik, „hogy Horvát-Szlavonország területén az ev. vallás szabad gyakorlata mindedig törvényesen biztosítva nincs s így annak területén önálló független országos ev. egyház nem is időszzerű“, s ugyanakkor e lapokban a horvát superintendencia mellett kardoskodnak: az az „a horvátországi eljárását“ csak „oly formában, a mint történt“ elítélik, lényegben pedig azt „csak helyeselni“ tudják.

Azt a mondatot „koczkáztattam“, hogy „mind, mind, a mit cselekszenek nt. főesperesünk tudtával és beleegyezésével teszik.“ Ez volna tehát az a „roszakaratú ráfogás.“ Hát biz ez nem ráfogás. Nt. főesperes úr valóban még pedig személyesen élőszóval szólított fel, hogy csatlakozzam azokhoz, a kik Horvát-Superintendenciát létesíteni akarnak: 1891.-ben Budapesten, ez évi június 5.-kén több tanú jelenlétében hozzám intézett kérdés alakban Neudorfon. A mit tehát mondtam, annak realis alapja van.

„Nyilatkozataim tendencziósusak.“ Méltóztassék megengedni, én nem azért léptem a küzdőterre, hogy biztosítsam magam számára Mitroviczán a püspöki rezidenciát.

— De azért mégis igaza van cikkíró úrnak: nyilatkozataim igenis tendenciosusak, mert hiszen minden törekvésem odairányul, hogy ha már valamennyi itt lakó evang. keresztyént nem védhetem meg, legalább saját hiveimet tartsam távol azon örvénytől, a melybe önök akarnak bennünket sülyeszteni. Avagy nézzük csak közelebről, no minek is nevezem azt az önök superintendentiájukat?... Ki fogja fenntartani? Az egyházak? Hisz ezek oly szegények, hogy önmagukat sem tarthatják fenn. A kormány? Alig hiszem. Több, mint bizonyos, hogy amint a magyarhoni anyaegyházból kiválnak egészen önmagukra lesznek hagyatva. Önök azt mondják, hogy nem! Annál rosszabb egyházaikra nézve. Mert ekkor egészen elvesztik önállóságukat, és mint már mondtam: szolgálivá törpülnek annak, a ki superintendentiájukat fenntartja, a ki önöket fizeti. Ime az örvény.

Önök szerint horvát-szlavon evang. egyházaknak „tényleges” állapota, hogy be vannak olvasztva a magyarhoni evang. egyházba „törvényellenes.” A magyarhoni és a horvát-szlavonai szerbek egy közös egyházat képeznek, ez nem törvényellenes. A diakovári püspöknek még Szerbiában is vannak hivei, ez nem törvényellenes. A pécsi püspökséghez több szlavonai egyházközség tartozik, ez nem törvényellenes. A zágrábi érsekség Muraközt is foglalja magában, ez nem törvényellenes. A református atyfiakat a zsinaton Cseh Ervin szerémi főispán képviseli, ez nem törvényellenes. Nincsen erő, a mely ezen hitokonainkat azon kötelékből, a mely őket magyarhoni ref. egyházhoz köti, elválasztaná, s az ő „tényleges” hovatarozásuk sem törvényellenes: de ami jelenlegi tényleges állapotunk — no ez már önök szerint igazán „törvényellenes.”

Ilyen gondolatokat, ferde nézeteket terjesztenek önök ott Ujvidéken nt. főesperes urunk közvetlen közeléből. Lehetetlen gondolni is, hogy ilyesmi az ő beleegyezése nélkül történhetnék! Ugyan mit is rendelnek az ilyen csunya agitáció ellen zsinati törvényeink?!?

Önök azt állítják, hogy épen ezen „zsinati törvényeink itt ki nem hirdethetők.” Nem, Horvátországban — mint országban. De igen is kell, hogy kihirdetessenek azon egyházközségekben, a melyek azok létrehozására közreműködtek. Azt pedig önök nagyon jól tudják, hogy a Bács-Szerémből zsinatra küldött követek a mi követeink is, mert hiszen mi is hozzájárultunk megválasztatásukhoz szavazatainkkal, a zsinati költséghez filléreinkkel. Ebből pedig határozottan az következik, hogy közreműködésünkkel hozott zsinati törvények a mi törvényeink is, tehát itt igenis kihirdethetők, a mint hogy az én egyházközségemben ki is vannak már hirdelve.

Ismét azt állítják önök, hogy „tényleges állapotunk csak addig tartható fenn, míg az egyházak vagy a kormány tel nem lép.” Én ugy ismerem a horvát kormányt — mint a mi jóakarónkat — mint olyant, a ki a mi szerencsétlenségünket nem akarja — s nem fogja megengedni, hogy önök tendenciáikkal bennünket a szerencsétlenségbe sodorjanak.

Nunc venio ad fortissimum. — — 1859-iki pátenstre méltóztatnak bennünket figyelmeztetni, mint olyanra, a mely önök szerint még most is hatályban van. Ugyan mi is volna még belőle hatályban? Az iskolai ügy? Hisz ezt még hatályon kívül sem kellett helyezni a horvát tartományi gyűlésnek — mint ha soha sem lett volna, ugy

tűnt el e földi létről, midőn az új iskolai törvény hozattott. A superintendentia? Hiszen patentális horvát superintendentia nem is létezett soha. Az esperesség? Hát ennek ki látta valaha nyomát? Mi maradt tehát hatályban belőle? Egy nagy „nesze semmi fogd meg jól.” És önök a patensi boldog időkről még most is álmodoznak!

Azzal fenyegetőznek végre, hogy most már a magyarhoni anyaegyházból végkép kilépnek. Ugyan, ugyan az a porszem a havasok szikláján fenyegetőzik, hogy elrepül a szélszárnyán és nem lesz többé havas... Szegény magyarhoni ev. egyházunk! Be sokat veszít, ha önök elrepülnek. Uraim, az a porszem a havasok sziklájáról, a havasokra nézve — az önök kiválása a magyarhoni ev. egyházunkból erre nézve veszteség számba nem jöhet.

De az impotens halva-szülött „már is erősödik.” Igazán furcsa egy teremtés! Nem-e valami kísértet némely urak képzelődésében?! No de hát ilyen az az önök tartományi superintendentiája! Mi nem kérünk belőle.

Stenzel Károly.

K Ü L F Ö L D.

A „Gusztáv-Adolf-egyesület” köréből. A „Gusztáv-Adolf-egyesület lipcsei fiókegylete” f. hó 19-én Lipcsén tartotta évi közgyűlését. Ezt megelőzőleg este 6 órakor ünnepi istentisztelet volt a „Nikolai Kirche”-ben, a mely alkalommal Ahlfeld, hannoverai lelkész, a nagyhirű Ahlfeld-nek fia, mondott nagyhatású sz. beszédet, alapúl vevén János 17, 24. versét; beszédjének főgondolata volt: Egyesületünk munkája abban áll, hogy lelkeket mentsen meg, a Krisztussal, Krisztusnak és Krisztushoz. (Unsere Vereinsarbeit Seelen zu retten mit Christo, für Christum und zu Christum).

Ezután 8 órakor vette kezdetét a tulajdonképi közgyűlés, melyre az egyesület tagjai és barátai a „Balmisioi egylet” helyiségeinek nagytermében — a rozsz idő daczára — igen szép számmal összegyűltek.

Dr. Hölscher lelkész, e fiókegylet elnöke, meleg szavakkal üdvözlőlvén a tagokat és vendégeket, megnyitja a gyűlést, mire Wappler az egyesület pénztárosa a pénztár állásáról, illetve a pénznek hováfordításáról szóló jelentést olvasta fel, a melyből kitűnt, hogy az egyesületi vagyon jelenleg 87743 M. 60 Pf.-et tesz ki; az 1892—93-ki egyesületi évben adományok czimén befolyt 17962 M. 73 Pf. 23 gyülekezet részesült kisebb nagyobb segélyben; ezek között a lőcsei és debreczeni egyházközség 300—300 márkát kapott; ehez járulnak még egynéhány kollektá, valamint olyan adományok, melyek bizonyos előre megállapított gyülekezeteknek adatnak, vagy kamatokként szerződés-szerűen kiosztatnak, úgy hogy az összes adományok 16231 M. 61 Pf.-re rúgnak.

A gyűlés folyamán Koch, altenburgi lelkész, referált a „Horvát és Tótországban tett utjáról”, érdekesen ecsetelvén az ottani egyházi állapotokat. Előadó igen melegen emlékezett meg Binder eszéki lelkészről, valamint Leipzig ugyancsak eszéki kereskedőről, nemkülönbén Dr. Kolatschek zágrábi lelkészről, kik mindannyian ott igen áldásos működést fejtenek ki; különösen kiemelte Leipzig kereskedőt, ki méltán nevezhető az eszéki gyülekezet alapítójának.

